

Föremålet ingår i Duneskatten, som kom i dagen vid dikesgrävning 1881. Om fyndomständigheterna se ovan s. 18. Marken tillhör nu genom skifte Näsungs 1: 13.

Smycket, 8,6 cm i diameter, är en av tre stora brakteater, som ingick i fyndet, av vilka två bär runinskrifter (G 148 och 149). Brakteaterna utgöres av runda, något bukiga, ensidigt filigranornerade guldskivor med fem små bucklor samt en bärögla. På baksidan har en silverplåt fastgjorts, som försetts med nål och tillhörande hållare och fäste. Smycketypen är vikingatida, men det ornamentala mönstret visar att de tillverkats först på 1100-talet eller 1200-talet och synbarligen på Gotland, där samtliga bevarade exemplar påträffats. C. R. af Ugglas påpekar att typen finns avbildad på en liten stenstaty hittad vid Petsarve, Ardre sn, Gotland (SHM inv.nr 11.260) från tiden omkring 1300 (af Ugglas a. a. Pl. IV). Det här behandlade spännet har hela nålanordningen bevarad. Av bottenskållans kant är stora delar bortbrutna, men dessbättre inte det stycke där runinskriften har ristats. Inskriften är bevarad praktiskt taget i sin helhet. Den är bara 3 cm lång med drygt 5 mm höga runor, som har topparna riktade mot kanten; denna har bildat inskriftens övre begränsningslinje. Runorna har skurits in med ett vasst instrument och säker hand. Inskriften har lästs av S. Söderberg 1882, av G. Franzén 1931 och av O. v. Friesen 1934.

Inskrift:

pioki · kaupi · a mik

5 10

»Tjocke köpman äger mig.»

Till läsningen: Runorna har med sina toppar nått ända ut i kanten; mindre stycken har därför gått förlorade i små kantskador, men alla runorna är säkra. De båda skiljetecknen är ensamma punkter. Runorna **a** och **o** har ensidiga bistavar. I **p** som förlorat toppen har förhållandevis lång bistav. I r. 3 är huvudstaven borta ovanför övre bistaven. Toppen av **6 k** är borta, nedre hälften av bistaven med anslutningen till huvudstaven är dock bevarad. Likaså har topparna gått förlorade i **7 a**, **8 u**, **10 i**. **9 p** är stungen i båda öglorna. Intet skiljetecken finns mellan **11 a** och **12 m**. Den högra bistaven i **12 m** är kortare än den vänstra; bistavarna har inte gemensam anslutning till huvudstaven. **14 k** är icke stungen. Efter **14 k** finns intet skiljetecken men några oavsiktliga repor i metallytan, dock inga runor. Alla tidigare granskare har läst inskriften på samma sätt.

Inskriften är en ägaruppgift. Uttrycket **a mik** har den vanliga formen utan ordskillnad mellan verb och pronomen. Ägaren till spännet har hetat *Piokki* med tillnamnet *Kaupi*. *Piokki* är inte tidigare belagt som egennamn, inte heller i den ursprungliga funktionen som binamn i medeltida svenska källor (SMP-samlingarna). Däremot anför E. Hellquist (*Xenia Lideniana*, 1912, s. 103) ett sent belägg (från o. 1535, utan beläggställe) för *Tiocke* som tillnamn. Starkformen finns som tillnamn i ett par medeltida danska belägg (DGP II, sp. 1128) och i ett par västnordiska (Lind, *Binamn*, sp. 411). På tillnamnet *Kaupi* 'den som driver köp, köpman' finns några få belägg i SMP-samlingarna, alla från 1400-talet och lokaliserade till Östergötland.

Inskriften, som ju är sekundär och inte innehåller några tidsbestämmande karakteristika, faller inom ramen 1100-talets slut till 1361.

149. Dune (Näsungs), Dalhems sn. Nu i Statens Historiska Museum

Pl. 11

Litteratur: F 30: 4. K. Befallningshavande i Gotlands län t. VHAA 1.9.1881 (SHM inv.bil. 6849); O. v. Friesen, *Anteckningar* 1934 (UUB), s. 155, PM 2.5.1936: Dunefyndets inskrifter enligt undersökning av Gösta Franzén okt. 1931 (SHM inv.bil. 6849); C. R. af Ugglas, *Gotländska silverskatter från Valdemarstågets tid* (Ur Statens historiska museums samlingar 3, 1936), Dune 37; B. Thordeman, *Dolda skatters hemligheter* (1941), s. 102, *Invasion på Gotland 1361* (1944), s. 186 f.

Äldre avbildning: SHM foto 1936 (framsidan, ATA), återgivet i af Ugglas a. a. (Pl. IV, bland fynd från Amunde).

Guldsmücke med en sekundär runinskrift på bottenskållan av silver. Förvaras i Statens Historiska Museum, inv.nr 6849: 42.

Föremålet ingår i Duneskatten, som kom i dagen vid dikesgrävning 1881. Om fyndomständigheterna se ovan s. 18. Marken tillhör nu genom skifte Näsungs 1: 13.

Smycket är en brakteat av samma slag som G 148. Diameter 8,3 cm. Baksidan täckes av en silverplåt, nu kantskadad, med nålfäste och nål bevarade, nålhållaren är däremot förlorad. På bottenskållans mittparti är tre rader runor, ca 7,5 mm höga, inristade med ett nålvasst instrument utan någon större omsorg. Inskriften har lästs av G. Franzén 1931, av O. v. Friesen 1934.

Inskrift med den radfördelning som ristaren har givit:

satoraret

5

potenet

10

15

operarotas

20

25

Till läsningen: Runorna **a**, **n**, **o**, **t** har ensidiga bistavar, **r**-runorna är i allmänhet slutna, **s**-runorna är av gotländsk typ. Stingningarna har gjorts med mycket små punkter. Alla runorna är säkra. Den tredje leden i **1 s** har halv runhöjd, den har förlängts ett stycke nedåt förbi vinkeln med den andra leden. Bistaven i **2 a** har dragits två gånger. **5 r** har vinklad bistav som på mitten inte ansluter till huvudstaven. Punkten i **8 e** är placerad strax till vänster om huvudstaven. Efter **8 e** står oväntat en **t**-runa, säker. **10 p** har liksom **18 p** vinklad bistav. Båda **p**-runorna är stungna med en punkt i vardera öglan. I **13 e**, **15 e** och **19 e** ligger punkten i huvudstavens högra kant. G. Franzén och O. v. Friesen har läst inskriften på samma sätt.

Inskriften utgör samma magiska formel som G 145, men ristaren har inte ställt upp orden i kvadrat utan fortlöpande, utan skiljetecken eller annan ordskillnad utmärkt. En felristning har han gjort sig skyldig till, den överflödiga runan **9 t**. Det är alldeles tydligt att Duneskattens båda formler har ristats av olika händer, och att spännets ristare, till skillnad från koppens, icke har haft någon skriftbild av runkvadraten som sådan. Om den gamla, vitt spridda formeln, tolkad som ett kryptogram för *Pater noster* jämte *alfa* och *omega*, se G 145.

Inskriftens postquem är spännets tillverkningstid, slutet av 1100-talet, dess antequem skattens nedläggning, som anses vara året 1361. Runologiskt är den med sitt konsekventa bruk av ensidiga bistavar (även **t**-runorna) snarare yngre än Dunekoppens formel, G 145.

150. *Dune* (Näsungs), *Dalhems sn*. Nu i Statens Historiska Museum

Pl. 12

Litteratur: F 31. K. Befallningshavande i Gotlands län t. VHAA 1.9.1881 (SHM inv.bil. 6849); H. Hildebrand, Bidrag till vår medeltids kännedom från åren 1880 och 1881 (i Sv. Fornminnesför. Tidskrift 5, 1881–83), s. 84; S. Söderberg, Anteckningar 12.4. 1882 (i Runor 7, ATA), Dunefyndets runinskrifter (ATA) A, Om några gotländska runinskrifter (i Lunds Univ. Årsskrift 24, 1888), s. 9 f.; H. Pipping, Om några gotländska runinskrifter (i VHAA:s Månadsblad 1900), s. 53; O. v. Friesen, Anteckningar 1934 (UUB), s. 149, PM 2.5.1936: Dunefyndets inskrifter enligt undersökning av Gösta Franzén okt. 1931 (SHM inv.bil. 6849); C. R. af Ugglas, Gotländska silverskatter från Valdemarstågets tid (Ur Statens historiska museums samlingar 3, 1936), *Dune* 56, Personhistoria och medeltida silversmide (i Sv. Kulturbilder NF bd 6, 1938), s. 136; H. Gustavson, Gotlands ortnamn (i Ortnamnssällsk. i Uppsala Årsskrift 1938, tr. 1939), s. 31 f.; B. Thordeman, Invasion på Gotland 1361 (1944), s. 185 f.

Äldre avbildningar: SHM foto (runorna, ATA); SHM foto 1936 (hela ringen, ATA), återgivet i af Ugglas a. aa.; N. Lagergren foto 1968 (ATA).

Armring av guld med sekundär runinskrift. Förvaras i Statens Historiska Museum, inv.nr 6849: 134.

Föremålet ingår i Duneskatten, som kom i dagen vid dikesgrävning 1881. Om fyndomständigheterna se ovan s. 18. Marken tillhör nu genom skifte Näsungs 1: 13.